

Buurten en geweld

KARIN WITTEBROOD*

Criminaliteit is geografisch ongelijkmatig gespreid: er bestaan aanzienlijke verschillen tussen regio's, steden en buurten. Deze ongelijkmatige spreiding roept de vraag op in welke mate verschillen tussen buurten kunnen worden verklaard door sociaal-structurele kenmerken van deze buurten. Met name door de buurtgerichte aanpak van criminaliteit die in het Nederlandse veiligheidsbeleid centraal staat, is deze vraag ook maatschappelijk gezien interessant.

(Bron: Sanne Kamp)

Naar de relatie tussen criminaliteit en buurtkenmerken is al veel onderzoek verricht, waarbij veelal gebruik wordt gemaakt van de sociale-desorganisatietheorie. Deze theorie heeft als uitgangspunt dat naarmate een gebied meer sociaal gedesorganiseerd is er ook meer criminaliteit is. Shaw en McKay, veelal gezien als de

grondleggers van de sociale-desorganisatietheorie, veronderstelden dat in buurten met een lage economische status, veel immigranten en een snel veranderende samenstelling van de bevolking weinig sociale samenhang is. Mechanismen van formele en informele sociale controle die de criminaliteit in een buurt kunnen

tegengaan, zouden daardoor niet werken. Potentiële daders (uit diezelfde of een andere buurt) kunnen vervolgens vrij gemakkelijk een delict plegen. Deze veronderstellingen zijn het uitgangspunt geweest van veel studies, waarbij inderdaad blijkt dat in buurten met een lage economische status, een grotere mate van etnische heterogeniteit en residentiële mobiliteit de criminaliteit significant hoger is dan in buurten waar deze factoren in mindere mate voorkomen. De meeste studies naar de invloed van buurtkenmerken op criminaliteit verklaren echter de samenhang op geaggregeerd niveau.

ONDERZOEK

In onderzoek naar de relatie tussen sociaal-structurele buurtkenmerken en criminaliteit, is het evenwel belangrijk rekening te houden met de mogelijkheid dat de relaties tussen buurtkenmerken en criminaliteit zijn terug te voeren op verschillen in kenmerken van bewoners van buurten. Uit onderzoek naar slachtofferisico is bijvoorbeeld bekend dat jongeren en alleenstaanden een relatief grote kans hebben slachtoffer van geweld te worden. Wanneer in een bepaalde buurt veel jongeren en alleenstaanden wonen, is het logisch dat daar ook meer slachtoffers wonen. Als deze jongeren en alleenstaanden bovendien in een buurt wonen met bijvoorbeeld een lage economische status, wordt mogelijk op buurtniveau een relatie gevonden tussen economische status en criminaliteit, terwijl eigenlijk op individueel niveau naar een verklaring moet worden gezocht. Het uitgangspunt van onderzoek naar de invloed van buurtkenmerken op geweldscriminaliteit is dan ook dat een buurt een direct effect daarop heeft, naast eventuele individuele verklarende kenmerken van het slachtoffer. Uit onderzoek dat alleen op geaggregeerd niveau wordt uitgevoerd, blijkt niet duidelijk welke mechanismen de samenhangen tussen kenmerken van buurten en geweldscriminaliteit veroorzaken en of het daarbij werkelijk om mechanismen op buurtniveau gaat of dat de samenhangen te herleiden zijn tot verklaringen op individueel niveau.

Om meer inzicht te krijgen in de invloed van sociaal-structurele kenmerken op geweldscri-

minaliteit is daarom een onderzoek opgezet waarbij gebruik kon worden gemaakt van individuele gegevens en buurtgegevens die aan elkaar konden worden gekoppeld. Voor de individuele gegevens is gebruik gemaakt van de Politiemonitor Bevolking. Dit is een telefonische enquête die tweejaarlijks in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Ministerie van Justitie wordt afgenomen bij een aselecte steekproef van de Nederlandse bevolking van vijftien jaar en ouder. Voor dit onderzoek zijn de gegevens van 1993, 1995 en 1997 samengevoegd. Zij hebben betrekking op ruim 200.000 respondenten. Informatie is beschikbaar over slachtofferervaringen van respondenten in hun eigen buurt en hun sociale en demografische kenmerken. Daarnaast is (via de viercijferige postcode) bekend in welke buurt de respondenten wonen. Een belangrijk onderdeel van het meten van geweldscriminaliteit via dergelijke enquêtes is dat de verkregen gegevens buiten de registratie van politie en justitie om worden verkregen en dus niet afhankelijk zijn van de aangiftebereidheid van slachtoffers en van de registratiebereidheid van de politie. Voor gegevens over de buurten is gebruik gemaakt van het Regionaal Inkomensonderzoek, de Geografische Basisadministratie en de Bevolkingsstatistiek die informatie bevatten over economische status, etnische heterogeniteit en residentiële mobiliteit in buurten. Alleen buurten zijn geselecteerd waarvoor op individueel niveau gegevens beschikbaar zijn van de bewoners. Het onderzoek heeft daardoor betrekking op 3.726 van de in totaal 3.839 Nederlandse buurten. Om na te gaan in welke mate de sociaal-structurele buurtkenmerken invloed hebben op de individuele kans slachtoffer te worden, is in het onderzoek gebruikt gemaakt van multiniveau-analyse. Verondersteld is dat de economische status, etnische heterogeniteit en residentiële mobiliteit in een buurt invloed hebben op de geweldscriminaliteit in een buurt. Ook is onderzocht of er sprake is van een 'grote-stadeffect'. Om na te kunnen gaan in welke mate deze buurtkenmerken een onafhankelijke invloed hebben op geweldscriminaliteit is rekening gehouden met individuele kenmerken van de bewoners.

BUURTKENMERKEN

In welke mate hangen in Nederland de sociaal-structurele buurtkenmerken op de veronderstelde wijze samen met geweldscriminaliteit? In tabel 1 is per buurtkenmerk aangegeven in welke mate dit kenmerk samenhangt met de kans op slachtofferschap van geweld. Alle buurtkenmerken blijken een significant effect te vertonen in de verwachte richting: de indicatoren van een lage economische status, etnische heterogeniteit en residentiële mobiliteit hangen alle sterk positief samen met de kans slachtoffer te worden. Ook het wonen in grote steden vergroot de kans slachtoffer te worden aanzienlijk.

De vraag is nu of de gevonden samenhang tussen buurtkenmerken en geweldscriminaliteit te

Tabel 1: Samenhang tussen buurtkenmerken en de kans op slachtofferschap van geweld (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	ongecontroleerd	gecontroleerd ^a
lage economische status	0,458***	0,283***
etnische heterogeniteit	0,368***	-0,054**
residentiële mobiliteit	0,303***	0,054**
ligging in 4 grootste steden	1,040***	0,260***
ligging in overige steden >100.000 inwoners	0,527***	0,143**

^a Gecontroleerd is voor de overige buurtkenmerken en voor kenmerken van de bewoners, namelijk sekse, leeftijd, nationaliteit, opleiding, belangrijkste dagelijkse bezigheid, gezinssituatie, aantal uren dat er niemand thuis is, en de eigendomsverhouding en type van de woning.

Significantieniveau: *** $p < ,001$

verklaren zijn door mechanismen die op buurtniveau plaatsvinden, zoals een geringere formele en informele controle, of dat zij te herleiden zijn tot verklaringen op individueel niveau. Uit het onderzoek blijkt dat de bevolkingssamenstelling inderdaad verantwoordelijk is voor een belangrijk deel van de verschillen in geweldscriminaliteit tussen buurten. Van alle variantie die er tussen buurten is, kan bijna zestig procent verklaard worden door individuele kenmerken. Met name mannen, jongeren, werklozen en gepensioneerden hebben een relatief grote kans in hun eigen buurt slachtoffer te worden van geweld. Ook personen met de Nederlandse nationaliteit, hoger opgeleiden, alleenstaanden met kinderen, bewoners van huur- en flatwoningen en degenen behorend tot huishoudens waar gemiddeld twintig uur per week niemand thuis is hebben een verhoogd risico. Daarnaast blijken ook buurtkenmerken een rol van betekenis te spelen bij de verklaring van geweld (zie tabel 1). Met name een lage economische status blijkt geweldscriminaliteit te bevorderen, maar ook de etnische heterogeniteit en de residentiële mobiliteit van een buurt zijn relevant. De veronderstelde mechanismen op buurtniveau (een geringere formele en informele controle) zijn dus niet volledig te herleiden tot verklaringen op individueel niveau. Buurtkenmerken hebben een directe invloed op geweldscriminaliteit. Het is echter belangrijk verder onderzoek te verrichten naar de invloed van de sociale samenhang op geweldscriminaliteit. In dit onderzoek is de sociale samenhang enkel door middel van sociaal-structurele buurtkenmerken gemeten. Directere metingen van sociale samenhang zijn niet voorhanden, maar zouden meer inzicht kunnen geven in de mechanismen die een rol spelen bij het verklaren van de relaties tussen buurtkenmerken en criminaliteit.

Dit inzicht is met name ook van belang in verband met de buurtgerichte aanpak van criminaliteit zoals die in het Grote-stedenbeleid en het Integraal Veiligheid Plan centraal staat. In beide beleidsplannen wordt meer of minder expliciet verondersteld dat door de sociale cohesie in een buurt te versterken en de achterstanden terug te

dringen, de criminaliteit kan worden verminderd. Gezien de uitkomsten van dit onderzoek, die aangeven dat buurtkenmerken die als indicatoren van sociale cohesie gezien kunnen worden een relevante invloed hebben op geweldscriminaliteit, lijkt dit een verstandige invalshoek. De uitkomsten nodigen echter uit om de criminaliteitsproblemen in een buurt terug te dringen door de economische status van die buurt te verhogen, bijvoorbeeld via het afbreken van goedkope huurhuizen en het bouwen van koopwoningen. In dat geval zal de geweldscriminaliteit waarschijnlijk 'eerlijker' verspreid worden over buurten omdat de kenmerken van de buurtbewoners worden veranderd, maar het zal de totale geweldscriminaliteit niet terugdringen. Meer inzicht in de mechanismen die een rol spelen bij het verklaren van de relaties tussen sociaal-structurele buurtkenmerken en criminaliteit is dus belangrijk en kan voorkomen dat beleidsplannen gebaseerd worden op verkeerde veronderstellingen.

*Karin Wittebrood is werkzaam bij de afdeling Criminaliteit en Rechtshandhaving van het Nederlands Studie Centrum.

Literatuurselectie

- Blokland-Potters, T. (1998) Wat stadsbewoners bindt: sociale relaties in een achterstandswijk. Kampen: Kok Agora.
- Duyvendak, J.W. (1998) De gemengde wijk: integratie door differentiatie. Tijdschrift voor de Sociale Sector, x, 14-19.
- Shaw, C. en McKay, H. (1942 [1969]) Juvenile delinquency and urban areas. Chicago: University of Chicago Press.
- Wittebrood, K. (1997) Slachtoffers van delicten. In: K. Wittebrood, J. A. Michon & M. J. ter Voert (red.). Nederlanders over criminaliteit en rechtshandhaving, p. 19-32, Deventer: Gouda Quint.
- Wittebrood, K. (2000) Buurten en geweldscriminaliteit: een multilevel analyse. Mens en Maatschappij, x (in druk).
- Wittebrood, K. en Junger, M (1999) Trends in geweldscriminaliteit: een vergelijking tussen politiestatistiek en slachtofferenquêtes. Tijdschrift voor Criminologie, 41, p. 250-267.